

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. УКУК

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ПРАВО

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. LAW

e-ISSN: 1694-8661

№1(4)/2024, 51-56

УДК: 349.415:349.42 (575.2) (043.3)

DOI: [10.52754/16948661_2024_1\(4\)_8](https://doi.org/10.52754/16948661_2024_1(4)_8)

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЭКОЛОГИЯЛЫК МЫЙЗАМ АКТЫЛАРЫНЫН
КӨЙГӨЙЛӨРҮ ЖАНА АНЫ ЖАКШЫРТУУНУН ЖОЛДОРУ**

**ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В КЫРГЫЗСКОЙ
РЕСПУБЛИКЕ И ПУТИ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ**

**PROBLEMS OF ENVIRONMENTAL LEGISLATION IN THE KYRGYZ REPUBLIC AND
WAYS FOR ITS IMPROVEMENT**

Мирзаева Айгуль Кадыровна

Мирзаева Айгуль Кадыровна

Mirzayeva Aigul Kadyrovna

ю.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.ю.н., доцент, Ошский государственный университет
Dr. Professor, Osh State University
aimirzaeva@oshsu.kg

Матаев Кубатбек Мусаевич

Матаев Кубатбек Мусаевич

Kubatbek Musaevich Mataev

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети
старший преподаватель, Ошский государственный университет
senior lecturer, Osh State University
kubatbekmataev@gmail.com

Абытов К.

Абытов К.

Abytov K.

магистрант, Ош мамлекеттик университети
магистрант, Ошский государственный университет
Master's Student, Osh State University

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЭКОЛОГИЯЛЫК МЫЙЗАМ АКТЫЛАРЫНЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮ ЖАНА АНЫ ЖАКШЫРТУУНУН ЖОЛДОРУ

Аннотация

Бул макалада экологиялык мыйзам түшүнүгүн изилдөөгө арналган. Изилдөө, атап айтканда, талдоо, синтез, индукция дедукциясы, таанып-билүүнүн жалпы илимий жана жеке илимий методдоруна негизделген. Изилдөөнүн негизги максаты-экологиялык мыйзамдардын түшүнүктүк аппаратын, анын укуктук табиятын, экологиялык мыйзамдардын тутумундагы экологиялык ченемдик укуктук актылардын мүнөздүү белгилерин белгилөөнү, анын мазмундук-структуралык өзгөчөлүктөрүн талдоо.

Ачык сөздөр: мыйзамдар, мыйзамдык актылар, мыйзам алдындагы актылар, экологиялык мыйзамдар, мыйзам чыгаруу, мыйзам.

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ И ПУТИ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

PROBLEMS OF ENVIRONMENTAL LEGISLATION IN THE KYRGYZ REPUBLIC AND WAYS FOR ITS IMPROVEMENT

Аннотация

Данная статья посвящена исследованию понятия экологического законодательства. Исследование основано на общенаучных и частно-научных методах познания, в частности, анализа, синтеза, индукции дедукции. Основная цель исследования - проанализировать понятийный аппарат экологического законодательства, его правовую природу, обозначение характерных признаков экологических нормативно-правовых актов в системе экологического законодательства, его содержательно-структурные особенности.

Abstract

This article is devoted to the study of the concept of environmental legislation. The research is based on general scientific and private scientific methods of cognition, in particular analysis, synthesis, induction of deduction. The main goal of the study is to analyze the conceptual apparatus of environmental legislation, its legal nature, designation of the characteristic features of environmental regulatory legal acts in the system of environmental legislation, its content and structural features.

Ключевые слова: законодательство, законодательные акты, подзаконные акты, экологическое законодательство, законотворчество, закон.

Keywords: legislation, legislative acts, by-laws, environmental legislation, lawmaking, law.

Цивилизациялуу коомдо мыйзам чыгаруучу кабыл алынган мыйзамдар негизги мыйзамга ылайык келерин, ошондой эле алар мурда кабыл алынган мыйзамдарга карамакаршы келбей тургандыгын аныктоого милдеттүү. Мындай карама-каршылыктар болгон учурда колдонуудагы мыйзам актыларына тиешелүү өзгөртүүлөрдү киргизүү зарыл.

Мамлекеттик укукту ишке ашыруунун баштапкы формасы мыйзам чыгаруу болуп саналат [1.6-202]. Ошол эле учурда мыйзам чыгаруучулар ченемдик укуктук актылардын жардамы менен коомдун объективдүү муктаждыктарын жөнгө салышат.

Эреже катары, мыйзам чыгаруу ишмердигинин милдеттеринин бири өлкөнүн негизги мыйзамын сактоо болуп саналат. Мыйзам чыгаруучулардын алдында турган дагы бир нече аспектилер бар.

Эгерде кайсы бир тармакты мыйзам актылары менен жөнгө салуу зарылчылыгы келип чыкса, анда бул жаатта Өкмөт жергиликтүү бийлик органдарынын актыларын жокко чыгарууга жол берет. Бул учурда мыйзам алдындагы актыларды өзгөртүүнүн же жокко чыгаруунун зарылчылыгы жок [2.6-203]. Биз мамлекет жана укук теориясынан мыйзам актыларынын концепциясын иштеп чыгышыбыз керек. Анткени фундаменталдуу илим болгон мамлекет жана укук теориясы түшүнүктөрдүн бардык категорияларын туура чечмелөөгө мүмкүндүк берет.

Юридикалык илимде мыйзам алдындагы актылар түшүнүгү боюнча изилдөөчүлөрдүн ар кандай көз караштары бар, бул бүгүнкү күнгө чейин талаштартыштарды жаратууда. Кээ бир илимпоздор "мыйзамдар" түшүнүгүн тар мааниде, башкалары салыштырмалуу кеңири мааниде карашат.

«Мыйзам алдындагы актылар» түшүнүгү өзгөчө укуктук терминдерге тиешелүү жана анын чыныгы маанисин аныктоо үчүн укук колдонуу практикасында, укуктук мамлекеттеги мыйзам чыгаруу ишмердигинде өзгөчө мааниге ээ.

Атактуу окумуштуу Н. Соколованын айтымында, узак убакыт бою «мыйзам алдындагы актылар» түшүнүгү кеңири түшүндүрүлүп келген, анткени ал мыйзамдуу каражат катары акчаны адалдоо менен оптималдуу көрүнгөн, ал эми мыйзам алдындагы актылар аны алмаштыруучу катары колдонулган [3.6-179]. Мыйзам актыларынын системасы коомдун саясий-укуктук чөйрөсүнүн өнүгүшү менен аныкталуучу өз ара байланышкан элементтерден турган көп кырдуу көрүнүш.

«Ченемдик укуктук актылар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында укук түшүнүгү коомдук мамилелерди жөнгө салуучу ченемдик укуктук актылардын жыйындысы катары аныкталган [4].

Укуктук жөнгө салуунун кеңейиши жана мыйзам алдындагы актылардын санынын көбөйүшү мыйзам алдындагы актылардын чөйрөсүнүн кеңейишине гана эмес, ошондой эле бир тектүү мыйзам алдындагы актыларга ылайык келбеген жаңы мыйзам алдындагы актылардын чөйрөсүнүн пайда болушуна алып келет. мыйзамдар.

Азыркы учурда мыйзам актыларынын системасы юридикалык окумуштуулар тарабынан объективдүү укукту чагылдырган тышкы форманы түзгөн өз алдынча укуктук категория катары таанылган.

Экологиялык укук – акыркы мезгилде интенсивдүү өнүгүп келе жаткан укук тармактарынын бири. Бул көрүнүш кээ бир объективдүү жана субъективдүү жагдайлар менен байланышкан. Экологиялык мыйзамдардын калыптанышы XIX кылымдын экинчи жарымында туруктуу өнүгүү жолунда башталган [8, 9, 10].

Бул жагдайлар адамдын ишмердүүлүгүнүн кеңейишине, илимдин, техниканын жана технологиялык процесстердин өнүгүшүнө, мамлекеттик функциялардын кеңейишине, ошондой эле экологиялык проблемалардын глобалдашуусуна байланыштуу.

Субъективдүү түрдө адамдардын курчап турган дүйнөгө, коомдук баалуулуктарга көз карашынын өзгөрүшүн, антропогенездин натыйжаларын жана бул багыттагы изилдөөлөргө окумуштуулардын кызыгуусун арттырууну белгилесе болот. Укуктук мамлекетте экологиялык укуктун пайда болушу жана өнүгүшү, албетте, адам укуктарынын жана эркиндигинин социалдык мааниси менен байланыштуу. Бул жагынан экологиялык мыйзамдардын табиятын изилдөө, албетте, өзгөчө орунду ээлейт.

Жаратылышты коргоо мыйзамдары – коом менен жаратылыштын өз ара аракеттенүүсүн жөнгө салууга, айлана-чөйрөнү коргоого, жарандардын өмүрүн жана ден соолугун коргоону сарамжалдуу пайдаланууга багытталган улуттук укук тутумунун тармактарынын бири.

Маалыматка ылайык, Н.И. Опилата, жаратылышты коргоо мыйзамдарынын негизги белгилери жөнгө салуунун предмети, объекти жана принциптери менен мүнөздөлөт [5.б-71].

Ушуга байланыштуу жаратылышты коргоо мыйзамдары өз алдынча укук тармагы болуу менен ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдар жана алардын кызмат адамдары тарабынан кабыл алынган ченемдик экологиялык актылардын жыйындысын түзөт.

Экологиялык мыйзамдар төмөнкүдөй өзгөчөлүктөргө ээ, атап айтканда:

- экологиялык укук, экологиялык укуктук актылар комплекстүү түзүлүшкө ээ; - жаратылышты коргоо мыйзамдары агрегацияланган жана жарандык, административдик жана башка секторлор менен тыгыз байланыштагы укуктар;

- жаратылышты коргоо мыйзамдары системалуу жана эки төмөнкү деңгээлден турат - айлана-чөйрөнү башкаруу жана айлана-чөйрөнү коргоо.

Алардын системалуу мүнөзү экологиялык ченемдик укуктук актылардын формасында жана мазмунунда;

- жаратылышты коргоо мыйзамдарынын системасында

Өзгөчө орунду “Айлана-чөйрөнү коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы ээлейт;

- жаратылышты коргоо мыйзамдары татаал мазмунга ээ жана жөнгө салуунун ар кандай ыкмаларын колдонот, бирок бул жагдай жаратылышты коргоо мыйзамдарынын бүтүндүгүнө таасирин тийгизбейт.

- Бирок абаны булгаган заттар боюнча маалыматтар стационардык булактардан гана чыккан газдарды мүнөздөйт жана өнүгүүнүн ушул этабында автоунаалардан чыккан газдарды Кыргызстан үчүн эске алууга болбойт. Акыркы он жылда биздин өлкөдө жолдордо эски, колдонулган дизелдик жана башка унаалардын саны кескин көбөйдү жана айлана-чөйрөнүн булганышынын деңгээли дээрлик текшерилбейт.

Кыргызстанда коомдук транспорт системасы жакшы өнүккөн эмес, натыйжада акыркы он жылдыкта жүргүнчү ташуучу унаалардын саны кескин көбөйүп, акыркы беш жылда дээрлик эки эсеге көбөйдү: 5-6 адам унаа үчүн эсептешет.

Сатып алынган автоунаалардын басымдуу бөлүгү чет өлкөдөн алынып келинген эски Автоунаалар, ал эми Кыргыз Республикасында жүргүнчү ташуучу автоунаалардын орточо жашы 10-20 жаш. Учурда Кыргызстанда автоунаалардын иштөө жөндөмдүүлүгү текшерилбейт, ошондуктан биздин өлкөнүн жолдорунда көптөгөн Автоунаалар начар техникалык абалда. Ошондой эле мезгил-мезгили менен газды текшерүү жүргүзүлбөйт. Азыр биздин рынокто мол болгон сапатсыз отун тез арада чыпканын катализаторлоруна зыян келтирет. Эреже катары, унаа ээлери бузулган каталитикалык конвертерлерди алып салышат жана аларды жаңы конвертерлер менен алмаштырышпайт, бул унаанын зыяндуу эмиссиясынын көлөмүн көбөйтүүгө алып келет. Республиканын шаарларында жол кыймылын уюштуруу жана жол тыгыны көп кездешет. Мунун баары атмосферага зыяндуу газдарды чыгаруунун көбөйүшүнө алып келет. Бирок бул жогоруда айтылган көрсөткүчтөр эске алынбайт, бул көрсөткүчтүн ишенимдүүлүгү күмөндүү.

Демек, Кыргыз Республикасынын аймактарындагы экологиялык көйгөйлөр илимий жана технологиялык прогресстин тескери жагы жана ишканалардын интенсивдүү экологиялык тең салмактуу эмес экономикалык ишмердүүлүгүнүн натыйжасы деп тыянак чыгарууга болот, бул калктын жашоо сапатынын төмөндөшүнө, адам ооруларынын көбөйүшүнө, аймактагы демографиялык кырдаалдын начарлашына жана социалдык-экономикалык көйгөйлөрдүн күчөшүнө алып келет. Бул экологиялык көйгөйлөрдү мамлекет тарабынан демилгеленген чаралардын жыйындысы аркылуу чечүү керек :

1. Радиоактивдүү жана уулуу жерлерди жок кылуу мүмкүнчүлүгүнөн коргоо зарыл. Бул жагынан алганда, радиоактивдүү жана химиялык калдыктарды башкаруу боюнча адистештирилген мамлекеттик орган түзүлүшү керек;

2. Табигый кырсыктардын жана адам жасаган кырсыктардын коркунучун азайтуу үчүн алдын алуу жана авариялык калыбына келтирүү программаларын ишке ашыруу керек. Мындан тышкары, мамлекеттик деңгээлде акыркы технологияларга жана алыскы ыкмаларга негизделген табигый коркунучтарды комплекстүү көзөмөлдөө жана божомолдоо тутуму түзүлүшү керек;

3. Өнөктөштөрдү табуу жана гранттык жардамды тартуу үчүн эл аралык уюмдар менен иштөөнү күчөтүү, ошондой эле заманбап маалыматтык технологияларды колдонуу менен кризистик башкаруу борборунун бирдиктүү тармагын өркүндөтүү жана өнүктүрүү боюнча чаралар көрүлүшү керек; өнөр жай коопсуздугун жана тоо-кен тармагын көзөмөлдөө боюнча инспекциялардын жана контролдоонун натыйжалуулугун жогорулатуу керек;

4. Кыргыз Республикасынын дарыяларындагы жээктеги дамбаларды калыбына келтирүү жана куруу боюнча долбоорлорду ишке ашыруу үчүн инвестицияларды тартуу боюнча программаны иштеп чыгуу, ошондой эле жер көчкү процесстерин, жер кыртышынын гидрологиялык жана сейсмикалык кыймылдарын комплекстүү көзөмөлдөө жана божомолдоо тутумун түзүү зарыл;

5. Аймактык экологиялык мыйзамдарды жакшыртуу керек. Өзгөрүп жаткан климаттын шарттарына ылайыкташуу боюнча улуттук иш-аракеттер планын иштеп чыгуу жана парник

газдарынын чыгымын талдоо жана эсепке алуу тутумун түзүү, ошондой эле катуу үй-бүлөлүк таштандыларды башкаруу стратегиясын иштеп чыгуу керек;

Ошентип, Кыргыз Республикасынын туруктуу экономикалык өнүгүүсү үчүн экологиялык кырдаалды турукташтыруу жаатында олуттуу иштерди жүргүзүү зарыл, экологиялык көйгөйлөрдү чечүүнүн жолдорун табуунун олуттуулугу жана маанилүүлүгү төмөн бааланбашы керек.

Колдонулган адабияттар

1. Манов Г.Н. Теория государства и права. М.1996.202-б
2. Манов Г.Н. Теория государства и права. М.1996. 203-б
3. Манов Г.Н. Теория государства и права. М.1996. 179-б
4. Закон Кыргызской Республики «О нормативно правовых актах Кыргызской Республики» от 20 июля 2009 года № 241.
5. Опилат Ф.А. Источники экологического права // Вестн. Моск. ун-та. Сер.11, Право. 1991. N 1. 71-б
6. Истамкулов Ж.И. Понятие экологического законодательства <https://elibrary.ru/item.asp?id=25868068>
7. К. А Бижанова Особенности правового регулирования отношений в сфере охраны окружающей среды // Актуальные проблемы российского права 2018 №9 (94) сентябрь <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-pravovogo-regulirovaniya-otnosheniy-vsphere-ohrany-okruzhayuschey-sredy/viewer>
8. Дуйсенов, Э. Э. О роли и значении экологического фактора в изучении правовых проблем охраны окружающей среды / Э. Э. Дуйсенов // Вестник Ошского государственного университета. – 2020. – № 1-2. – С. 72-76. – EDN VPLDCZ.
9. Мирзаева, А. К. Основы концептуального развития обеспечения безопасности помещений, где хранятся отходы ископаемых в Кыргызской Республике / А. К. Мирзаева, Ф. А. Танатарова // Вестник Ошского государственного университета. – 2020. – № 1-2. – С. 76-81. – EDN LHQWYS.
10. Каримбеков, А. М. О содержании понятия экологических прав человека и гражданина / А. М. Каримбеков // Вестник Ошского государственного университета. Право. – 2022. – № 1. – С. 160-169. – DOI 10.52754/16948661_2022_1_17. – EDN CUJLFM.